STO ROKOV ŠPANIELSKEJ FILOZOFIE (OD MODERNY K POSTMODERNE)

PAULÍNA ŠIŠMIŠOVÁ, Katedra klasickej a románskej filológie PU, Prešov

The paper outlines the essential developments in Spanish philosophy of the 20th century. It shows the Spanish philosophy appering on the European philosophical arena as late as at the beginning of the 20th century and as related to the criticism of the project of the European modernity. The grounds of the marginalization of Spain in the frame of modern European philosophy are not to be looked for only in modern Spanish history, but also in one-sideness of the European conception of the history of philosophy, which gave priviledges to philosophical systems and excluded a wide range of other forms od reflection transcending this context. Following from the two historical turning points (the civil war 1936-1939 and the transition from dictatorship to democracy 1975-1985) four periods in the development of the Spanish philosophy of the 20th century are determined: 1. the philosophy of modernism and its criticism (1898-1939), 2. the philosophy in the "silent period" (1939-1975), 3. the philosophy in the period of transition to democracy (1975-1985) and 4. the contemporary philosophy (from 1985 up to present).

Španielsko, táto "prova európskeho kontinentu", ako túto krajinu v *Meditáciách o Quijotovi* nazval J. Ortega y Gasset, sa dlho považovalo za krajinu teológov a mystikov, za krajinu ľudí neschopných filozoficky a vedecky uvažovať. Španielsku sa priznávali len zásluhy o obrodu scholastickej filozofickej tradície, ku ktorej prispeli dominikánski myslitelia **Francisco de Vitoria** (1492-1596), **Domingo de Soto** (1494-1560) a **Melchor Cano** (1509-1560) a ktorá vyvrcholila vo filozoficko-politickej doktríne tzv. suarizmu. Jezuita **Francisco Suárez** (1548-1617) bol nielen autorom prvej systematickej učebnice scholastickej metafyziky *Disputationes Metaphysicae* (1597), ale ako prvý sa pokúsil vyložiť metafyziku nezávisle od filozofie a spolu so svojimi druhmi **Luisom de Molinom** (1535-1600) a **Domingom Báñezom** (1528-1604) ju aplikoval na nové sociálno-právne otázky. K novej obrode scholastickej filozofie došlo v Španielsku aj v 50-tych a 60-tych rokoch 19. storočia v dielach autorov ako **Jaime Balmes** (1810-1848),[1] **Juan Donoso Cortés** (1809-1853) a **Ceferino González** (1831-1895). Moderná kritická filozofia však hranicu Pyrenejí až do začiatku 20. storočia neprekročila.

Príčiny "marginalizácie" Španielska v rámci modernej európskej filozofie treba hľadať v novodobých dejinách Španielska. Od druhej polovice 16. storočia, keď s nástupom Filipa II. Habsburgského (1556-1598) na španielsky trón začínajú represálie proti humanistom a rodiacej sa náboženskej reforme a prenasledovaním Židov sa prerušujú bohaté etické tradície hebrejskej filozofie, krajina žila až do začiatku 20. storočia obrátená chrbtom k moderným európskym kultúrnym a filozofickým prúdom. Preto istý

[1] Jedna z jeho najznámejších prác *El criterio* (*Úsudok*, 1845), akýsi španielsky druh "rozpravy o metóde" či súbor pravidiel správneho používania rozumu, vyšla v roku 1938 v češtine pod názvom *Umění jak dojít pravdy* (vyd. Staré říše na Moravě).

Victor Delbos mohol vyhlásiť: "Aby sme poznali celú filozofiu, treba snáď poznať všetky jazyky okrem španielčiny." ([1], 9) Alebo N. Masson de Morvillier v článku s názvom *Španielsko*, uverejnenom v roku 1782 vo francúzskej *Encyclópedie Méthodique* (*Metodickej encyklopédii*) napísal: "Dnes Dánsko, Švédsko, Rusko, dokonca aj Poľsko, Nemecko, Taliansko, Anglicko a Francúzsko, všetky tieto národy, priatelia, nepriatelia, rivali, všetky horia túžbou po pokroku vo vedách a v umeniach. Každá z týchto krajín sa usiluje o pokrok, každá jedna z nich dodnes urobila nejaký užitočný objav v prospech ľudstva. O čo sa však zaslúžilo Španielsko? Čo urobilo Španielsko pre Európu za posledné dve, štyri či šesť storočí?" [2]

Tieto slová francúzskeho historika vyvolali tzv. polemiku o španielskej vede, ktorá sa koncom 19. storočia rozpútala medzi španielskymi intelektuálmi[2] a ktorá prerástla do polemiky o španielskej filozofii. Ako "tradicionalisti", tak aj "progresisti" sa zhodovali v názore, že Španielsko je krajinou, ktorá sa nikdy nestala v európskom zmysle slova "modernou" a nikdy sa nestotožnila s hodnotami vyznávanými modernou európskou civilizáciou. Zatiaľ čo tradicionalisti to považovali za prednosť, progresisti v tom videli hlavnú príčinu národného zla.[3]

Španielsko so svojou bohatou historickou pamäťou, zakorenenou v poetických a mytologických hodnotách, v náboženskom cítení života a smrti, stálo takmer tri storočia na okraji moderného európskeho diania. Moderná epocha a jej klíma, ako písal J. Ortega y Gasset, bola k Španielom "macošská": "Každá epocha je ako určitá klíma, ktorej dominujú isté inšpirujúce a organizujúce princípy života. Keď nejakému národu táto klíma nejde k duhu, prestane sa o život zaujímať - ako rastlinka, ktorá v nepriaznivej životnej situácii zredukuje svoj život na minimum alebo, povedané športovou terminológiou, stratí "formu". To sa stalo španielskemu národu v takzvanom modernom veku. Moderný bol spôsob života, ktorý ho nezaujímal, ktorý mu nesedel. Proti tomu sa nedá bojovať, treba len čakať..." ([3], 110-111). A Španieli sa "dočkali". S prehodnotením projektu európskej modernity a racionality sa vytvoril priestor na to, aby bol vypočutý aj "hlas" predtým marginalizovaných kultúr a národov.

K filozofickej "marginalizácii" Španielska prispela v nemalej miere aj jednostrannosť stredoeurópskej koncepcie dejín filozofie. Jej kritériá, konštituované ešte v minulom storočí podľa vzoru nemeckej filozofie, akreditovali na univerzálnu úroveň stredoeurópsky archetyp filozofie, zakladajúci sa na istom *ordo et connexio idearum* ([4], 40). Takáto koncepcia, privilegizujúca filozofické systémy, automaticky z dejín filozofie vylúčila obrovský sektor reflexívnych aktivít, vymykajúcich sa týmto kritériám.

---

[2] Problematike sme sa venovali aj v štúdii *Generácia 1898 v kontexte krízy "fin de siècle" (filozofia dejín a koncept Španielska)*. In: Filozofia, roč. 53, 1998, č. 10, s. 683-684.

[3] Tzv. regeneracionisti, ku ktorým patrili **Joaquín Costa** (1844-1911) **Lucas Mallada** (1841-1921) a **Macías Picavea** (1847-1899), považovali španielsku spoločnosť za chorý organizmus, ktorému sa pokúšali stanoviť diagnózu a liečebnú terapiu. Príčinu nezdravého stavu krajiny ("males de la patria") hľadali v španielskom spôsobe bytia. L. Mallada "diagnostikoval" štyri morálne či psychologické neduhy Španielov: fantáziu, lenivosť, nedostatok patriotizmu a nevedomosť. Pre Picaveu bol zase základným neduhom španielsky individualizmus. Prostriedkom regenerácie Španielska mala byť jeho modernizácia a europeizácia.

Španielska filozofia sa charakterizuje absenciou akademického technicizmu a systematickosti, absenciou veľkých filozofických systémov. Je roztrúsená a obsiahnutá v španielskej literatúre, v španielskom živote a v mystike ([5], 259). Na vrastenosť španielskej filozofie do literatúry poukazuje aj profesor Abellán a navrhuje označovať ju skôr termínom "myslenie", a nie "filozofia", ako sa táto chápala v západnej myšlienkovej tradícii. Na skúmanie španielskych intelektuálnych dejín vypracoval metodológiu dejín myslenia, vychádzajúcu z chápania filozofie ako súčasti kultúry a národnej tradície ako základu intelektuálneho kolektívneho života.[4]

Na rozdiel od filozofie francúzskej, nemeckej, či anglickej v španielskej filozofii 20. storočia nenachádzame filozofické školy, ale veľkých jednotlivcov, ktorí akoby sa zrodili z ničoho a zapadli do zabudnutia. Skôr ako o školách sa v španielskej filozofii zvykne hovoriť o generáciách.[5] Individualizmus či izolacionizmus španielskej filozofie je do značnej miery determinovaný "ruptúrami", prudkými zvratmi v sociálno-politickom vývoji Španielska. V 20. storočí bol vývoj španielskej filozofie poznamenaný dvoma historickými medzníkmi. Prvým boli roky občianskej vojny (1936-1939) a druhým roky prechodu od diktatúry k demokracii (1975- 1985). V súvislosti s nimi môžeme v španielskej filozofii 20. storočia vyčleniť štyri obdobia: 1. filozofia modernizmu a kritiky modernizmu (1898-1939); 2. filozofia "doby ticha" (1939 -1975); 3. filozofia obdobia prechodu k demokracii (1975- 1985); 4. filozofia súčasná (po r. 1985).

1. Filozofia modernizmu a kritiky modernizmu (1898-1939). Španielska filozofia vstupuje na scénu európskeho filozofického diania na prelome 19. a 20. storočia, reprezentovaná dvoma generáciami autorov: Generáciou 98 na čele s M. de Unamunom a Generáciou 1914 na čele s J. Ortegom y Gassetom. Ich tvorbu determinovali dve skutočnosti: 1. absencia filozofických tradícií v Španielsku, na ktoré by mohli nadväzovať, a 2. atmosféra krízy "fin de sièсle", keď sa istoty modernej Európy, napr. viera v neobmedzený vedecký a spoločenský pokrok, začínajú otriasať v samotných základoch.

V španielskej kultúre kritická filozofická tradícia prakticky absentovala. Vtedajší profesori filozofie na madridskej univerzite, napr. scholastik **J. M. Ortí y Lara** (1826-1904), ale aj krauso-pozitivista **Nicolás Salmerón** (1838-1908), poznali dielo I. Kanta len z druhej ruky ([8], 5). Prvoradou úlohou autorov Generácie 1898, ako aj Generácie 1914, ktorí sa zvyknú označovať aj spoločným názvom "nultá" generácia, bolo vytvorenie kritického filozofického ovzdušia v krajine ako predpokladu pre ďalší rozvoj filozofie. Vo svojej filozofickej prvotine, v *Meditáciách o Quijotovi* (1914) sa Ortega y Gasset predstavil ako profesor filozofie *in partibus indifelium*, ktorý svoje poslanie videl v tom, aby "zvádzal" Španielov k filozofii "lyrickými prostriedkami". Vzhľadom na domáce tradície bola literárna forma výkladu filozofie v Španielsku tej doby účinnejšia.

---

[4] Koncepcii dejín filozofie ako dejín myslenia sme sa venovali v príspevku *Inšpirácie z polemiky o existencii či neexistencii "národnej" filozofie* ([6]; pozri aj [7]).

[5] Pojem generácie bol rozpracovaný J. Ortegom y Gassetom a rozvinutý jeho žiakom J. Maríasom v dielach *Historická metóda generácií* (*El método histórico de las generaciones*, 1949) a *Konštelácie a generácie* (*Constelaciones y generaciones*, 1989).

Uvedomoval si to dobre aj M. de Unamuno, ktorý svoje filozofické myšlienky zaodieval nielen do formy eseje, ale aj do formy poézie a románu.[6]

Keď na prelome storočí španielski intelektuáli kritizujú historickú marginalizáciu Španielska, uvedomujú si súčasne, že moderná Európa, do ktorej by sa krajina mala začleniť, sa ocitla v hlbokej hodnotovej a svetonázorovej kríze. Krach hodnôt, na ktorých sa zakladala stabilita modernej spoločnosti i jednotlivca, sprevádzajú pocity tiesne, zmätku a pochybností, rehabilitácia duchovna a iracionálna. V duchovnom živote Španielska, poznamenanom skúsenosťou "národného nešťastia" roku 1898, dominovali úsilia o kritické prehodnotenie modernej európskej kultúry a filozofie, o odmietnutie scientistického pozitivizmu a racionalizmu, o rehabilitáciu práv viery a fantázie. Španielska filozofia prekračuje hradbu Pyrenejí ako kritika európskeho racionalizmu - "zásluhou unamunovského antiracionalizmu a ortegovského raciovitalizmu" ([9], 28).

Myslitelia a spisovatelia Generácie 98, hľadajúci východiská z krízy, v ktorej sa ocitlo Španielsko na prelome storočí, považovali modernú kultúru za čosi, čo je španielskej historickej identite cudzie.[7] Ángel Ganivet (1862-1898) v *Španielskom ideáriu* (*Idearium español*, 1897) prirovnáva osudy Španielska k osudom ženy, ktorá sa sprenevérila svojmu najautentickejšiemu životnému poslaniu. Namiesto toho, aby žila v kláštore a oddávala sa transcendentálnej mystike, sa vydala a porodila deti, na ktoré pozerá ako na cudzie.

Aj líder a duchovný otec generácie **Miguel de Unamuno** (1864-1936), "Don Miguel", ako ho s láskou nazývajú Španieli, sa rýchlo spamätúva zo svojho mladíckeho očarenia európskou vedou a filozofiou, keď podľa vlastných slov bol "akýmsi spencerista", a opúšťa "mŕtve" pravdy rozumu, aby hľadal "živé" pravdy srdca. Celý jeho život a dielo sú *meditatio mortis*. V eseji s názvom *Samota* (*Soledad*, 1906) formuloval "jedinú" skutočnú otázku filozofie, "otázku poznania, čo sa stane s mojím vedomím, s tvojím vedomím, s vedomím nás všetkých po smrti". Otázka nesmrteľnosti je pre Unamuna otázkou o konečnom zmysle ľudského života a celého univerza. Odpoveď na ňu nám neposkytuje ani veda, ktorá nám ponúka len "mŕtve", neosobné pravdy rozumu, ale ani racionalistická teológia, lebo náboženstvo nás učí "veriť rozumom, a nie životom". Nie rozum, iba viera, môže dať účel univerzu.

Píše, že tzv. *maladie du siècle* (choroba storočia), ktorá sa na prelome storočí zmocnila duchovného života Španielska a celej Európy, nebola "nič iné ako strata viery v nesmrteľnosť duše, v ľudskú účelnosť vesmíru" ([5], 251). Preto odmieta renesanciu, reformáciu a revolúciu, ktoré ideál večného posmrtného života nahradili ideálom pokroku, rozumu a vedy. V záverečnej kapitole svojho vrcholného filozofického diela s príznačným názvom *Don Quijote v súčasnej európskej tragikomédii* Unamuno poukazuje na rozdielnosť pozícií, ktoré vo vzťahu k novodobému konfliktu medzi vierou a rozumom zaujala na jednej strane Európa a na strane druhej Španielsko. Zatiaľ čo Helena, symbol modernej kultúry, svojimi bozkami vysala Európanom ich stredovekú

[6] Aby Unamuno zdôraznil osobitosť svojho chápania románu, nazýval ho *nivolou*. Podľa J. Maríasa Unamunov román spolu s metódou imaginácie je dôležitou formou poznania ľudskej reality.

[7] Problematike sa podrobnejšie venujeme v našej v štúdii *Generácia 1898 v kontexte krízy "fin de siècle" (filozofia dejín a koncept Španielska)* [10].

dušu a s ňou aj vieru, Španieli si zachovali "duchovné dedičstvo období, čo sa nazývajú temnými", a zachovali si v sebe aj "donquijotstvo", ktoré je "len najzúfalejší úsek boja stredoveku s renesanciou, ktorá z neho vyšla" ([5], 269). Unamuno je presvedčený o potrebe "pošpanielčiť" Európu duchom dona Quijota a "náboženstvo quijotizmu" ponúka ako "liek" na *maladie de sciècle*.

Podobne ako Unamuno aj **Ramiro de Maeztu** (1874-1936) hľadá inšpiráciu a východisko národného a kultúrneho obrodenia v španielskych národných tradíciách. V práci *Don Quijote, Don Juan a Celestína* (*Don Quijote, Don Juan y la Celestina*, 1926) znovukriesi troch veľkých "synov hispánskej imaginácie", aby v ich osudoch hľadal inšpiráciu pre Španielsko svojej doby. Pri interpretácii slávneho Cervantesovho diela sa inšpiroval myšlienkou Nietzscheho, podľa ktorého Don Quijote je "evanjeliom zdravia pre národ, ktorý chcel priveľa". Podobne ako Cervantesov hrdina, "starý, rozčarovaný a unavený rytier s túžbami, snami a ilúziami mladého chlapca", ktorý si neuvedomuje svoju starobu a ohraničené možnosti, aj ambície Španielov, ktorí dobývali a evanjelizovali súčasne, prevyšovali ich fyzické možnosti. Don Quijote je produktom únavy a melancholickej atmosféry v španielskej spoločnosti, ktorá nastupuje zákonite po období veľkého vyčerpania energie a je obdobím oddychu, obdobím zákonitej straty ideálu a historickej iniciatívy, počas ktorého si národ vytvára nový ideál a zhromažďuje energiu, potrebnú na jeho dosiahnutie.[8]

Na rozdiel od Generácie 98 myslitelia **Generácie 1914**, ktorej duchovný život bol sústredený do dvoch kultúrnych centier (do Madridu a do Barcelony), zdôrazňujú lúdický princíp v človeku a prejavujú nadšenie pre ideu európanstva. Rovnako ako ich predchodcovia však aj oni hľadajú hodnoty, ktoré by mohli byť alternatívou hodnôt európskeho racionalizmu. V Madride bol generačnou "dušou" **J. Ortega y Gasset** (1883-1955), zakladateľ tzv. Madridskej školy, a v Barcelone **Eugenio d'Ors** (1882-1954), zakladateľ katalánskeho obrodného hnutia *noucentismu*.[9] D'Ors sa pokúša prekonať racionalizmus teóriou figuratívneho myslenia, vychádzajúcou z tzv. *seny* (katalánsky výraz pre životnú múdrosť). V práci *Filozofia človeka, ktorý pracuje a hrá sa* (*La filosofía del hombre que trabaja y juega*, 1914) tradičné chápanie človeka ako *homo sapiens a homo faber* obohacuje o jeho chápanie ako *homo ludens*, ktorý je skutočným tvorcom, tým, kto kontempluje a kto má pôžitok z figúr a foriem.

Až J. Ortega y Gasset však dokázal pevne začleniť španielske filozofické myslenie do európskej filozofickej tradície Už v počiatkoch svojej publicistickej dráhy si stanovuje program prekonania takých jednostranných hodnôt modernej spoločnosti, akou bola idea revolúcie, čistého rozumu, scientistického optimizmu a progresizmu. V článku

---

[8] Maeztu sa neskôr sa priklonil ku krajne pravicovému katolíckemu integrizmu a v súbore článkov, ktoré vyšli knižne pod názvom *Obhajoba hispánstva* (*Defensa de la hispanidad*, 1934), kritizuje idey osvietenstva, francúzskej buržoáznej revolúcie a liberalizmu a obhajuje evanjelizačnú misiu Španielov v Amerike a ideu hispánstva, založenú na jednote viery, jazyka a kultúry.

[9] Skupina filozofov, ktorá sa zvykne označovať ako **Barcelonská škola** (La escuela de Barcelona). **Joaquín Xirau** (1895-1946) a **Eduardo Nicol** (1907-1990) rozvíjali osobitú, katalánsku formu fenomenológie, založenej na tradícii *sentit comu* (zdravého rozumu). **José Ferrater Mora** (1912-1991) pod vplyvom bergsonovského intuitivizmu, ortegovskej fenomenológie a symbolickej logiky vytvoril originálnu filozofiu integracionizmu.

s názvom *Vôbec nie moderné a naozajstné 20. storočie* (*Nada moderno y muy siglo XX*, 1910) stanovil "diagnózu" 19. storočia ako "stav progresistickej duše", ktorú charakterizuje utopizmus a kulturalizmus.

Duch modernizmu s glorifikáciou idey progresizmu falzifikuje temporálnu štruktúru ľudského života, pretože ho oberá o rozmer prítomnosti. V progresistickej koncepcii života je budúcnosť "Zasľúbenou krajinou", kde sa realizujú ideály. Pre Ortegu je však budúcnosť temná a nepredvídateľná. Základnou konštantou ľudského života, ktorý španielsky filozof najčastejšie vyjadruje metaforou stroskotanca, je "radikálna neistota". Človek, stroskotanec na mori neistoty, hľadá istoty v kultúre, ktorá je určitým súborom zdedených riešení, tvoriacich "pevnú pôdu" (subsuelo) nášho života. Tieto riešenia nevytvárame, ale sa v nich "nachádzame". Ortega ich nazýva "vierami" (creencias). Majú vitálnu funkciu, sú reálnymi predpokladmi nášho života, naším "životným horizontom". Nie sú však spoľahlivé, môžu zlyhať. Preto každý človek a každá historická epocha aktualizuje daný súbor riešení tým, že vytvára riešenia nové (Ortega ich nazýva "ideami") [11].

V *Meditáciách o Quijotovi* (*Meditaciones del Quijote*, 1914) tento španielsky filozof formuluje filozofický program prekonania epistemologického idealizmu a racionalizmu, ktorý v práci *Úloha našej doby* (*El tema de nuestro tiempo*, 1923) rozvinie do koncepcie "vitálneho rozumu". "Úlohou našej doby" je reformovať moderný ideu rozumu, ustanoviť nový vzťah medzi rozumom a životom, obmedziť kompetencie rozumu, ktorý je len "ostrovčekom na mori vitality", z ktorého sa napája.[10]

Ortega y Gasset nielenže inicioval skutočný "obrat" v španielskej filozofii, ale ako profesor metafyziky na Madridskej univerzite (1911-1936) dokázal iniciovať aj vznik prvej filozofickej školy. Až počnúc ním, píše J. Marías, "v Španielsku existuje filozofia v pravom zmysle slova a navyše existuje aj tá najúčinnejšia forma filozofovania, ktorou je filozofická škola" ([12], 12). V 30-tych rokoch sa okolo neho združila skupina intelektuálov, označovaná ako "Madridská škola" (Escuela de Madrid). Myslitelia ako **Manuel García Morente** (1886-1942), profesor etiky na madridskej univerzite, **José Gaos** (1900-1969), ktorý prednášal úvod do filozofie, **Xavier Zubiri** (1898-1983), profesor dejín filozofie, filozofka "poetického rozumu" **Maria Zambranová** (1907-1991) a **Julián Marías** (1814) začali originálne rozvíjať filozofické podnety svojho učiteľa.

2. Filozofia "doby ticha" a tzv. "umlčaná" generácia. Roky španielskej občianskej vojny (1936-1939) násilne prerušili sľubný vývoj španielskej kultúry a filozofie prvých desaťročí 20. storočia. Väčšina z Ortegových žiakov a aj samotný Ortega museli emigrovať. V Španielsku nastupuje "obdobie ticha".[11] Prvá povojnová generácia filozofov má prívlastok generácia "umlčaná" (silenciada) či generácia "rozštiepená" (escindida), lebo španielska kultúra a aj filozofia sa rozvíjali v dvoch od seba odtrhnutých prúdoch, v prúde kultúry exilovej, nadväzujúcej na tradície republikánskeho Španielska, a v prúde kultúry domácej, poznamenanej ideológiou nacionálkatolicizmu.

[10] Slovenský čitateľ mal možnosť oboznámiť sa s Ortegovou koncepciou vitálneho rozumu vďaka českému prekladu J. Forbelského (*Úkol naší doby*, MF 1969, Váhy).

[11] Atmosféru intelektuálnej úbohosti povojnového Španielska vylíčil L. Martín Santos v rovnomennom románe *Doba ticha* (*Tiempo de silencio*, 1962, česky 1966).

Katolicizmus bol frankistickým režimom považovaný za najautentickejšie vyjadrenie národného cítenia. Podnecoval sa ideový návrat k veľkému imperiálnemu Španielsku katolíckych kráľov Izabely Kastílskej (1451-1504) a Ferdinanda Aragónskeho (1452-1516), ktorí položili základy jednotného španielskeho štátu práve na báze jednoty náboženskej viery. Prívržencom ideológie "nacionálkatolicizmu" bol **Gonzalo Fernández de la Mora** (1924). V diele *Súmrak ideológií* (*Crepúsculo de las ideologías*, 1965) rozvíjal Maeztovu filozofiu.

"Ortegovci" museli opustiť katedry filozofie, ktoré obsadili tradicionalistickí filozofi. Oficiálnou filozofickou líniou sa stala neoscholastika. Na madridskej univerzite pôsobili **Juan Zaragüeta** (1883-1974), autor trojzväzkového diela *Filozofia a život* (*Filosofía y vida*, 1950-1954), v ktorom charakterizuje svoje myslenie ako "filozofiu života" v protiklade k filozofii bytia či poznania, a **Leopoldo E. Palacios** (1912-1981), ktorého práca *Mýtus nového kresťanstva* (*El mito de la nueva cristianidad*, 1951) je zameraná proti Maritainovmu personalistickému humanizmu, zatiaľ čo esej *Don Quijote a Život je sen* (*Don Quijote y La vida es sueño*, 1961) je inšpiratívnou analýzou dvoch veľkých mýtov španielskej kultúry. Zakladateľom Barcelonskej tomistickej školy bol **Jaime Bofill**[12] (1910-1965), ktorý rozpracoval zaujímavú metafyzickú koncepciu citov.

Skupina katolícky orientovaných mysliteľov, inšpirovaná Ortegovou esejou *Boh na dohľad* (*Dios a la vista*, 1926), v ktorej sa píše, že v našej epoche dôjde k oživeniu náboženskej viery, sa "metodicky" prihlásila k ortegovstvu a združila sa okolo časopisu *Escorial*, založeného v r. 1940. Významne ich ovplyvnila aj filozofia **Xaviera Zubiriho** (1898-1983), Ortegovho žiaka, doktora teológie a filozofie, druhého najvýznamnejšieho španielskeho filozofa tohto storočia. V práci *Príroda, dejiny a Boh* (*Naturaleza, Historia, Dios*, 1944), Zubiri, vychádza zo scholastickej koncepcie a podáva koncepciu ľudskej existencie ako "religácie". Podľa nej človek nie je vrhnutý do existencie, ale je do nej "implantovaný" (implantado) spolu s vecami a svojimi blížnymi. To, čo ho núti žiť, nie je on sám, ale "čosi, čo ho predchádzalo", o čo sa opiera *a tergo*. Tým "čímsi", čo nás núti existovať, či chceme, alebo nie, je Boh. Táto "religácia" (reálna viazanosť na Boha) je ontologickým rozmerom ľudského bytia. Podľa Zubiriho "človek náboženstvo nevlastní, ale v "religácii" alebo v náboženstve *spočíva*. V rozsiahlej trojzväzkovej práci *Cítiaca inteligencia* (*Inteligencia sentiente*, 1980-1983) sa Zubiri pokúša prekonať ortegovský raciovitalizmus koncepciou "cítiacej inteligencie".[13]

Prvým prielomom v striktne neotomisticky ponímanej španielskej akademickej filozofii bolo pôsobenie personalisticky orientovaného **J. L. Lópeza Arangurena** (1909-1996), žiaka E. d'Orsa, ako profesora etiky na madridskej univerzite od polovice 50-tych rokov. Metodologicky sa hlásil k ortegovstvu a jeho dielo zamerané na otázky etiky a filozofie náboženstva je označované ako "morálna kronika" povojnového Španielska. Prerisu, ktorú sformuloval v svojej *Etike* (*Ética*, 1958) a v súlade s ktorou "osobný étos sa musí otvoriť étosu morálnemu", rozvinul v práci *Etika a politika* (*Ética y política*, 1963), v ktorej svoju etiku obohatil o sociálnu dimenziu.

[12] Jej pokračovateľmi sú **Francisco Canals Vidal** (1934) a **Eudaldo Forment Giralt** (1946), profesori metafyziky na barcelonskej univerzite.

[13] S týmto dielom X. Zubiriho sa záujemci môžu oboznámiť buď v španielčine, alebo v jeho anglickej verzii na internetovskej adrese: http:// *www.zubiri.org*.

Pedro Laín Entralgo (1908) bol bezprostredne po návrate zo štúdia klinickej neuropsychiatrie vo Viedni zástancom teórie "organickej demokracie" a v prácach z prvého obdobia *O španielskej kultúre* (*Sobre la cultura española*, 1943), *Generácia 98* (*La generación del 98*, 1945) alebo *Španielsko ako problém* (*España como problema*, 1949) sa venoval interpretácii španielskych dejín a kultúry. Neskôr sa orientoval antropologicky. V práci *Očakávanie a nádej. História a teória ľudských očakávaní* (*La espera y la esperanza. Historia y teoría del esperar humano*, 1957) rozpracovával filozofiu "antropológie nádeje".

"Oficiálny interpretátor" Ortegovej filozofie **Julián Marías** (1914), okrem iného autor populárnych *Dejín filozofie* (*Historia de la filosofía*, 1941) s úvodom od X. Zubiriho, obhajuje a šíri myšlienky svojho učiteľa v celom rade prác, ktorých vrcholom je dvojzväzkové dielo *Ortega. I Okolnosť a nadanie; II Trajektórie* (*I. Circunstancia y vocación. II. Las trayectorías*).

K popredným predstaviteľom tzv. "Exilu 39" patrí **José Gaos** (1900-1969) a **Maria Zambranová** (1904-1991). J. Gaos bol zakladateľom významnej filozofickej školy "mexickej identity", ktorej odchovancom je aj popredný latinsko-americký filozof L. Zea.[14]

M. Zambranová rozpracovala Ortegovu koncepciu vitálneho rozumu do koncepcie "poetického rozumu". Je presvedčená, že to, čo sa v španielskej kultúre a filozofii v modernej dobe považovalo za menej hodnotné, môže byť v časoch krízy európskej racionality pozitívne a inšpiratívne. V počiatkoch európskeho filozofovania je nielen údiv, ale aj "násilie", teda "imperatívna potreba konštruovať veľké celky, podrobené jednote". V španielskej filozofii absentujú veľké systémy, lebo španielski myslitelia sa oddávajú len údivu "bez akejkoľvek vôle a akéhokoľvek násilia". Španielom sa najhlbšia pravda odhaľuje nie prostredníctvom čistého, ale "poetického rozumu", ktorý môže intuitívne preniknúť k podstate vecí a božského. Tieto myšlienky formuluje v prácach *Myslenie a poézia v španielskom živote* (*Pensamiento y poesía en la vida española*) a *Filozofia a poézia* (*Filosofía y poesía*), ktoré vydáva hneď po príchode do Mexika v r. 1939.

V roku 1946 sa do Španielska vracia J. Ortega y Gasset a v spolupráci s J. Maríasom zakladá *Inštitút humanitných vied*, čím sa otvára priestor pre nástup novej, demokraticky zmýšľajúcej **Generácie 1956**, ktorá dostala pomenovanie podľa pohnutých študentských nepokojov, organizovaných niekoľko mesiacov po smrti J. Ortegu y Gasseta. Predstavitelia tejto generácie J. L. Abellán, G. Bueno, P. Cerezo Galán, A. García Calvo, E. Lledó, C. París, M. Sacristán a iní sa pokúšali demystifikovať obraz oficiálneho Španielska a otvoriť sa európskej kultúre a filozofii.

Považovali sa za "generáciu bez učiteľov", za autodidaktov. Ako odchovanci frankistických univerzít nemohli do hĺbky spoznať marxizmus, filozofiu vedy či anglosaskú filozofiu a práve tieto smery ich priťahovali najviac. Ešte v roku 1953 založili časopis *Theoria*, venovaný otázkam filozofie vedy, ktorý viedol **Carlos París** (1925) a **Miguel**

[14] Mexický filozof L. Zea (1912) svojimi dielami *Amerika v dejinách* (*América en la historia*, 1957), *Americká filozofia len ako filozofia* (*La filosofía americana como filosofía sin más*, 1969), *Filozofia amerických dejín* (*Filosofía de la historia americana*, 1978), *Diskurz z pozícií marginalizácie a barbarstva* (*Discurso desde la marginalización y la barbarie*, 1988) patrí k popredným predstaviteľom tzv. "filozofie oslobodenia".

Sánchez Mazas (1921). Duchovným otcom tejto generácie bol mysliteľ a politik **Enrique Tierno Galván** (1918-1986),[15] ktorého dielo znamenalo definitívny rozchod s tradičnou španielskou filozofiou. Svojimi prekladmi Wittgensteina otvoril v Španielsku cesty pre anglosaskú analytickú filozofiu. Vo filozofii prešiel od neopozitivizmu k dialektickému a historickému materializmu.

Marxizmus sa stal "katalyzátorom" protifrankistických postojov v 50-tych a 60-tych rokoch. Skupina filozofov, ku ktorej patrili aj Manuel Sacristán a Gustavo Bueno a ktorých pre ich záujem o dialektický materializmus označovali ako "dialektikov", vydávala časopisy *Realidad* (vychádzal od roku 1965 v Ríme) a *Cuadernos de Ruedo Ibérico* (vychádzal od r. 1963 v Paríži). **Manuel Sacristán** (1925-1985) v r. 1968 uverejnil článok *O mieste filozofie vo vysokoškolskom vzdelávaní* (*El lugar de la filosofía en los estudios superiores*), na ktorý o dva roky neskôr odpovedal **Gustavo Bueno** (1924) rozsiahlou prácou *Úloha filozofie v súbore vedenia* (*El papel de la filosofía en el conjunto del saber*). Polemika o mieste filozofie v španielskom vzdelávacom systéme prekročila rámec čisto akademickej diskusie a vniesla element kritiky a autokritiky do španielskej kultúry. Jej praktickým výsledkom bolo aj zavedenie štúdia modernej logiky a nová orientácia španielskej filozofie, ktorá sa už nechápala ako substančné poznanie a začala sa chápať ako nástroj pre iné druhy poznania.

3. Filozofia obdobia prechodu k demokracii (1975-1985). Roky 1975-1986 sú pre Španielsko obdobím spoločenskej transformácie, prechodu od diktatúry k demokracii. V r. 1975 zomiera diktátor Franko a Španielsko nastupuje cestu demokratizácie všetkých sfér svojho života, ktorá sa dovŕši vstupom Španielska do Európskeho spoločenstva 1. januára 1986.

V oblasti filozofie sa demokratizácia prejavila prudkým vpádom prekladov Marxa, Engelsa, Garaudyho, Althussera, Poppera a Wittgensteina, Ayera a Austina na knižný trh. Filozofovať v tomto období "znamenalo predovšetkým prekladať či komentovať preklady francúzskych, britských alebo talianskych "mysliteľov" a úloha filozofie sa prakticky redukovala na recepciu zahraničných filozofických prúdov a smerov ([13], 59).

V súlade s troma európskymi filozofickými prúdmi sa španielska filozofia tohto obdobia rozvíjala v troch smeroch:

1. Skupina filozofov, priťahovaných neopozitivizmom anglosaskej filozofie, označovaných ako **analytici** (Javier Muguerza, Jesús Mosterín, Manuel Garrido, M. A. Quintanilla a iní) rozpracováva analytickú filozofiu vedy a jazyka, nadväzujúc aj na tradíciu symbolickej logiky R. Llulla. Na čele tejto skupiny je **Javier Muguerza** (1939), ktorého dielo *Rozum bez nádeje* (*La razón sin esperanza*, 1977) je kritickou bilanciou analytického rozumu. Jeho ohraničenosť sa pokúsil prekonať koncepciou tzv. "dialogického rozumu", ktorú formuloval v práci *Z pozícií rozpačitosti* (*Eseje o etike, rozume a dialógu*) (*Desde la perplejidad.* (*Ensayos sobre la ética, la razón y el diálogo*), 1990).

2. Dialektickú filozofiu dejín, hľadajúca prepojenie medzi filozofiou a spoločnosťou, rozvíja tzv. **Oviedská škola**. Jej zakladateľ **Gustavo Bueno** (1924), profesor prednášajúci základy filozofie a dejiny filozofických systémov na Univerzite

[15] E. Tierno Galván bol od r. 1977 až do svojej smrti v r. 1986 primátorom Madridu.

v Oviede, združoval svojich žiakov aj prostredníctvom ním založeného časopisu *El Basilisco* a vydavateľstva *Pentalfa*. Je tvorcom koherentného a hlboko prepracovaného systému - filozofického materializmu, v rámci ktorého rozpracoval aj originálny epistemologický model fungovania spoločenských vied, tzv. teóriu "kategoriálneho uzavretia" (cierre categorial). V práci *Materialistické eseje* (*Ensayos materialistas*, 1972) formuloval novú materialistickú ontológiu. Rozoznáva tri druhy materiálnosti: 1. materiálnosť fyzických entít, 2. materiálnosť psychických aktov a 3. materiálnosť racionálneho Boha. V eseji *Božský živočích* (*El animal divino*, 1985) formuloval materialistickú filozofiu náboženstva.

3. V 70-tych rokoch vstupuje do španielskej filozofie generácia tzv. **"nových filozofov"**, ktorá zameriava svoje reflexie na etické (J. Sábada, F. Savater) alebo estetické témy (E. Trías, X. Rubert de Ventos). Na svojich predchodcov, "nultú" generáciu filozofov, nadväzuje najmä pestovaním eseje ako najvlastnejšieho výrazového prostriedku, ale aj návratom k filozofii Nietzscheho.[16] Skupina mladých filozofov (E. Trías, F. Savater, S. González Noriega, J. Echeverría a iní), v súvislosti s ktorými sa zvykne hovoriť o "neonietzscheánstve", sa vyprofilovala na báze spoločného zborníka *Za Nietzscheho* (*En favor de Nietzsche*, 1972), ktorý bol výsledkom práce seminára na Nezávislej Univerzite v Madride.

Popredné miesto v generácii "nových filozofov" patrí katalánskym mysliteľom. E. Tríasovi a X. Rubertovi de Ventósovi, zakladateľom tzv. "Collegi de Filosofía de Barcelona". **Eugenio Trías** (1942) v *Metodológii magického myslenia* (*Metodología del pensamiento mágico*, 1970) polemizuje s analytickou filozofiou a v práci *Filozofia a jej tieň* (*La filosofía y su sombra*, 1969) uvádza do Španielska štrukturalizmus. V súbore esejí *Filozofia a karneval* (*Filosofía y carnaval*, 1971) ako alternatívu tradičného chápania subjektu ponúka ideu *karnevalu, masky*. Svoju estetickú koncepciu formuluje v knihe *Krásne a hrozné* (*Lo bello y lo siniestro*, 1982),[17] kde škaredé charakterizuje ako "podmienku a hranicu krásneho".

Xavier Rubert de Ventos (1939) v práci *Do seba zahľadené umenie* (*El arte ensimismado*, 1963) charakterizuje tendenciu abstraktného umenia k autonómii. V práci *Teória senzibility* (vyšlo po katalánsky *Teoría de la sensibilitat*, 1962) z perspektívy novej umeleckej senzibility skúma základy, premeny a obsah estetiky avantgárd. Modernú senzibilitu sa pokúša postihnúť aj v knihe *O modernite. Esej o kritickej filozofii* (*De la modernidad. Ensayo de filosofía crítica*, 1980). Druhou "doménou" jeho filozofie sú problémy morálnej a politickej filozofie, ktorým venoval práce *Morálka a nová kultúra*

[16] Prezencia Nietzscheho v španielskej filozofii 20. storočia bola markantná nielen u Generácie 98, ale aj vo filozofii Ortegu y Gasseta a jeho žiakov. V rokoch 1932-1951 vyšlo v preklade kompletné dielo Nietzscheho v 15. zväzkoch a v sedemdesiatych rokoch začali vychádzať preklady nové, s erudovanými komentármi a kritikami. V 60-tych rokoch vplyv Nietzscheho filozofie v Španielsku zmapoval v diele *Nietzsche v Španielsku* (*Nietzsche en España*, 1967) G. Sobejano. V súčasnosti je najlepším znalcom Nietzscheho filozofie Luis Jiménez Moreno (1929), autor diela *Človek, história a kultúra (od Nietzscheho inovačnej ruptúry)* (*Hombre, Historia y Cultura (desde la ruptura innovadora de Nietzsche)*, 1983.

[17] Ukážka z tejto práce v českom preklade je slovenskému čitateľovi dostupná v časopise *Svět literatury*, 1994, č. 8, s. 43-49.

(*Moral y nueva cultura*, 1971) a *Filozofia a/alebo politika* (*Filosofía y/o Política*, 1984).

4. Pluralita foriem myslenia a podôb v španielskej filozofii po roku 1985. Na rozdiel od minulosti súčasnú španielsku filozofiu charakterizuje ničím nerušená komunikácia so západnou filozofickou produkciou, prejavujúca sa nielen v aktívnej účasti španielskych filozofov na rôznych medzinárodných konferenciách, prednáškových pobytoch na popredných európskych a amerických univerzitách, ale aj v stále rastúcom záujme vo svete o španielsku filozofickú produkciu. Diela autorov ako X. Rubert de Ventos, F. Savater, E. Subirats, E. Trías, ale aj iných boli preložené do viacerých svetových jazykov. Aj počet vydávaných filozofických časopisov (okolo 30), z ktorých uvedieme aspoň *Aporía, Anthropos, Ágora, El Basilisco, Anales de Historia de la Filosofía, Cuadernos Salmantinos de Filosofía, Anuario Filosófico, Isegoría, Revista de Filosofía, Revista de Occidente, Síntesis, Sistema, Teorema*, nasvedčuje, že v súčasnom Španielsku vládne "pozitívna filozofická klíma", ktorá sa premieta do mimoriadne pestrej plurality filozofických názorov a pozícií. Profesor Abellán sa nazdáva, že v súčasnej španielskej filozofii sa nedá hovoriť o nejakých školách či smeroch, ale skôr o malých skupinkách, združených často okolo nejakého časopisu či univerzitného centra ([14], 637).

Protagonistom obdobia zostáva generácia tzv. "nových" filozofov. Filozofia mnohých z nich je negatívna a kritická, popiera existenciu filozofických tradícií v Španielsku, možnosť plodného dialógu s vlastnou filozofickou minulosťou ([15], 216). Ku kritickým hlasom patrí aj hlas **Eduarda Subiratsa** (1947), autora vyše desiatky kníh, z ktorých si on sám najviac cení diela *Duša a smrť* (*El alma y la muerte*, 1983), *Prázdny kontinent. Konkvista nového sveta a moderné vedomie* (*El continente vacío, La conquista del nuevo mundo y la conciencia moderna*, 1994) a *Laterna magika* (*Linterna mágica*, 1997). Už vo svojej prvotine *Nedostatočné osvientenstvo* (*La ilustración insuficiente*, 1981) nastolil tézu o "nedostatočnosti" španielskeho osvietenstva. V Španielsku podľa jeho slov "rozum nikdy nemohol oslavovať svoje víťazstvá, lebo mal proti sebe všemocnú inkvizíciu". V práci *Po daždi. O nejednoznačnej španielskej modernite* (*Después de la lluvia. Sobre la ambigua modernidad española*, 1993) autor obracia pozornosť "na reálnu úbohosť Španielska, ktorú všetci poznajú, ale máloktorí sa ju odvážia pomenovať".

E. Trías v r. 1995 dostal ako prvý hispánsky autor medzinárodnú cenu F. Nietzscheho. V práci *Hranice sveta* (*Los límites del mundo*, 1985), ktorú považuje za "novú rozpravu o metóde", vychádza z nietzscheovsko-heideggerovskej ontológie a pokúša sa vytvoriť filozofiu (metafyziku), ktorej centrálnym pojmom je pojem *hranice* (límite). Hranicou medzi fyzickým a psychickým je morálny význam, ktorý nám umožňuje prejsť od prírody k životnému svetu. Túto teóriu rozpracováva aj v dielach *Filozofické dobrodružstvo* (*La aventura filosófica*, 1988) a *Logika hraníc* (*Lógica del límite*, 1991). V rozsiahlom diele *Obdobie ducha* (*La edad del espíritu*, 1994) podáva archeológiu najdôležitejších myšlienok svetových náboženstiev a hlavných filozofických systémov.

V dnešnej španielskej filozofii možno pozorovať "obrat" k etike a sociálnej filozofii. Autori ako V. Campsová, J. Muguerza, F. Savater a iní v istom zmysle nadväzujú na

tradície chápania etiky ako "umenia žiť", datujúce sa od barokového mysliteľa Baltasara Graciána (1610-1658). Rozsiahle dielo profesora etiky na Univerzite Complutense v Madride **Fernanda Savatera** (1947), vychádzajúceho z praktickej, antiakademickej a antivedeckej koncepcie filozofie, charakterizuje nihilizmus a individualizmus. Jeho morálny subjekt, ako ho formuloval už v práci *Úloha hrdinu. Elementy tragickej etiky* (*La tarea del héroe. Elementos para una ética trágica*, 1981), je hrdina s tragickým *pátosom*, ktorého základom je vôľa, spočívajúca v racionálne zdôvodnenom *chcení byť* (un querer ser), avšak neuskutočniteľnom, teda tragickom. V práci *Etika ako sebeláska* (*Ética como amor propio*, 1988) definuje individualizmus ako "spôsob začlenenia sa do spoločnosti". V knihe *Etika pre Amadora* (*Ética para Amador*, 1991) píše, že dôležité preňho nie je to, "či existuje život **po** smrti, ale to, aby bol život **pred** smrťou. A aby tento život bol životom dobrým, a nielen prežitím alebo neustálym strachom zo smrti" ([16], 186).

Väčšina autorov usiluje o bezprostredný, "neformálny" kontakt s čitateľom, odmieta odtrhnutosť filozofického diskurzu od života, metalingvistickú analýzu pojmov, "ktoré nemajú takmer nič spoločné s pojmami, ktoré používame v bežnej konverzácii" ([17], 9). **Victoria Campsová** (1942) v prácach *Etická imaginácia* (*La imaginación ética*, 1983), *Verejné ctnosti* (*Virtudes públicas*) alebo v *Paradoxoch individualizmu* (*Paradajas del individualismo*, 1993) a **Esperanza Guisánová** v knihách *Rozum a cit v etike* (*Razón y pasión en ética*, 1992) alebo v *Hedonistickom manifeste* (*Manifiesto hedonista*, 1990) používajú jednoduchý a zrozumiteľný jazyk, kritizujú deontologické normatívne etiky. Aj **José Antonio Marina** v celom rade mimoriadne úspešných kníh *Chvála a vyvrátenie ingénia* (*Elogio y refutación del ingenio*, 1992), *Teória tvorivej inteligencie* (*Teoría de la inteligencia creadora*, 1993) alebo *Etika pre stroskotancov* (*Ética para náufragos*, 1995) približuje filozofiu populárnou formou širokému okruhu čitateľov.

Cenným vkladom do rozvoja pluralizmu španielskej filozofie je aj **feministická filozofia**. Na Univerzite Complutense v Madride vznikol v r. 1988 Inštitút feministických výskumov (Instituto de Investigaciones Femenistas) na báze interdisciplinárneho seminára sociálnych vied a filozofie. V súčasnosti ho vedie **Anna Sabateová**. Má štyri hlavné línie práce: 1. Feministická kritika teórie poznania, 2. Imidž, rod a komunikácia, 3. Deľba práce podľa rodovej príslušnosti a 4. Proces sociálnej diferenciácie. Výchova a kultúra. Okrem toho tu od r. 1987 pôsobí seminár *Feminizmus a osvietenstvo*, ktorý mnoho rokov viedla **Celia Amorósová**, autorka *Kritiky patriarchálneho rozumu* (*Crítica de la razón patriarcal*, 1985). Seminár spolupracuje s Univerzitou v Oviede, kde pôsobí **Amelia Valcárcelová**. V práci *Sex a filozofia. O "žene" a o "moci"* (*Sexo y filosofía. Sobre "mujer" y "poder"*, 1991) dokazuje, že už v samotnej kategórii pohlavia je implicitne prítomný pojem moci a že vo filozofii sa rodový faktor schováva za totalizujúce schémy "ľudského".

Neodmysliteľnou súčasťou profilu súčasnej španielskej filozofie je skupina univerzitných profesorov bádajúcich v oblasti dejín filozofie. Odborníkom na grécku filozofiu je **E. Lledó** (Univerzita Valladolid). Významné centrum výskumu stredovekej filozofie sa nachádza na Univerzite Zaragoza. Pôsobí tu **Joaquin Lomba Fuentes** (zaoberá sa filozofiou Avempaceho a Averroesa). **Luis Martín Rodríguez** (Univerzita Alcalá de

Henares) sa venuje stredovekej kresťanskej filozofii v Španielsku. Čínskej filozofii sa venuje **Gerardo López Sastre** (Univerzita Toledo), ktorý však báda aj v oblasti španielskej filozofie 20. storočia. **L. Jiménez Moreno** (Univerzita Complutense Madrid) je odborníkom na Nietzscheho filozofiu a **Pedro Ribas** (Nezávislá univerzita Madrid) je špecialistom na filozofiu marxizmu. **Pedro Chamizo** (Univerzita Málaga) je autorom monografií o Montaignovi a Ortegovi a v súčasnosti sa venuje anglosaskej filozofii jazyka. **Pedro Cerezo Galán** (Univerzita Granada) báda v oblasti dejín filozofie 20. storočia, ako španielskej (Unamuno, Ortega), tak aj nemeckej (Heidegger).

Na štúdium a propagáciu španielskej filozofie sú orientované centrá tzv. **filozofického hispanizmu**. V starobylej Salamanke je to *Seminár iberskej a iberoamerickej filozofie*, ktorý v roku 1976 založil **Antonio Heredia Soriano**, špecialista na filozofiu krausizmu, a v súčasnosti je jeho koordinátorom **R. Albares Albares**.[18] V Madride sídli **Asociácia filozofického hispanizmu**, ktorej prvým predsedom bol **J. L. Abellán**, popredný odborník na dejiny španielskej filozofie a autor niekoľkých desiatok kníh z tejto oblasti. Zakladateľ **Nadácie Fernanda Riela** so sídlom v Madride Fernando Rielo usiluje o vytvorenie novej filozofickej školy, čerpajúcej z bohatých tradícií španielskej scholastiky. **Centrum na Navarrskej Univerzite** Opus Dei v Pamplone rozpracováva tomistickú filozofiu, ktorej poprednými predstaviteľmi sú Leonardo Polo, Ángel Luis González García, Alejandro Llano. Katedra filozofie Navarskej univerzity organizuje pod vedením **J. Crusa** každoročne *Filozofické stretnutia* (Reuniones Filosóficas). Prvé z nich (v r. 1963) bolo venované téme *Nihilizmus* a posledné, 38. (v r. 1999) bolo venované Aristotelovej praktickej filozofii.

Významnou zložkou filozofického hispanizmu je aj **zahraničný filozofický hispanizmus**, ktorý združuje filozofov zaoberajúcich sa propagáciou a recepciu španielskeho filozofického myslenia vo svojej krajine a ktorí spolupracujú so Seminárom iberskej a iberoamerickej filozofie v Salamanke. Jedno z najvýznamnejších centier výskumu dejín španielskej filozofie sa nachádza na Univerzite Toulouse le Miraile vo Francúzsku. Dlhé roky ho viedol **Alain Guy**, autor viacerých prác z dejín španielskej a iberoamerickej filozofie. Jeho spolupracovníkom bol aj pôvodom český filozof **Zdeněk Kouřím**.

Silná škola filozofického hispanizmu je aj v USA. **José Luis Gómez Martínez**, profesor literatúry a dejín myslenia na Univerzite Georgia, sa venuje hispánskej esejistike. Je autorom viacerých prác z tejto oblasti, z ktorých uvedieme aspoň *Teóriu eseje*, ktorá vyšla v slovenskom preklade vo vydavateľstve Archa v r. 1995, a tiež autorom ambiciózneho internetového projektu *Hispanoamerická esej*. **E. Iman Fox** (Univerzita Northwetern, Ilinois), nositeľ významných španielskych ocenení, je odborníkom na španielske myslenie 19. a 20. storočia a autorom monografií ako *Intelektuálna kríza Generácie 98* (*La crisis intelectual del 98*, 1976) alebo *Ideológia a politika u mysliteľov a spisovateľov konca storočia* (*Ideología z política en las letras de fin de siglo*, 1989) a iných. K popredným znalcom Ortegovho diela patrí aj **Ciriaco Morón Arroyo** (Cornellova Univerzita), autor dnes už klasického diela *Systém u Ortegu y Gasseta* (*El sistema de Ortega y Gasset*, 1968). V jednej zo svojich posledných prác *"Duša"*

[18] O aktivitách tejto inštitúcie pozri moje práce ([18]; [19]).

Španielska. Sto rokov neistoty (*El "alma" de España. Cien años de inseguridad*, 1996) rozoberá úlohu Generácie 98 v jej európskom kontexte a jej vplyv na španielsku kultúru 20. storočia. **Nelson Oringer** (Univerzita Connecticut) je autorom viacerých monografií o Ortegovi, z ktorých spomenieme aspoň práce *Ortega a jeho nemecké zdroje* (*Ortega y sus fuentes germánicas*, 1979), *Filozofia telesnosti u Ortegu y Gasseta* (*Filosofía de la corporalidad en Ortega y Gasset*, 1999), ale aj iných, ako napr. *Unamuno a liberálni protestanti* (*Unamuno y los protestantes liberales*, 1985).

V Japonsku sa výskumu španielskej filozofie venuje **Norio Shimizu** (Shopia Univerzita), v Taliansku **Michele Pallottini** (Univerzita Parma), **Francisco José Martín** (Univerzita Sienna) a **Armando Savignano** (Univerzita v Trieste). Z postkomunistických krajín sa filozofický hispanizmus úspešne rozvíja v Poľsku, kde jeho popredným predstaviteľom je **Eugeniusz Gorski**, autor viacerých prác, medzi nimi monografie *Hiszpańska refleksja egzystencjalna* (1979), a v Maďarsku ho reprezentujú **Dezso Csetej** (Univerzita Jozefa Attilu v Szegedi), autor viacerých monografií o Unamunovi a Ortegovi a prekladateľ ich diel do maďarčiny, a **László Scholz** z Univerzity Lorand Eötwos, ktorý do maďarčiny preložil Unamunovu *Agóniu kresťanstva* a Ortegovu *Vzburu davov*. V Čechách sa **Michal Fousek** venuje výskumu Unamunovej filozofie [20] a na Slovensku v oblasti španielskej filozofie báda **Paulína Šišmišová**, autorka tejto state.

LITERATÚRA

[1] GUY, A.: Les philosohes espagnols d'hier et d'aujourdhui, vol. 1, Toulouse 1956.
[2] Geographie Moderne. In: Encyclopédie Méthodique, t. 1, s. 554-568. Paris 1782.
[3] ORTEGA Y GASSET, J.: España invertebrada. Madrid, Alianza Editorial, S.A. 1996.
[4] ABELLÁN, J. L.: ?Existe la filosofía española? Razones de un pseudoproblema. In: "Existe una filosofía española"?. Fundación Fernando Rielo 1988.
[5] UNAMUNO, M. de: Tragický pocit života v ľuďoch a národoch. Bratislava 1992.
[6] ŠIŠMIŠOVÁ, P.: Inšpirácie z polemiky o existencii či neexistencii "národnej" filozofie. In: Súčasné podoby filozofie a filozofovania na Slovensku. Zborník príspevkov z I. kongresu slovenskej filozofie. Bratislava, Infopress 1996, s. 117-123.
[7] JAKOVLEVA, J. E.: José Abellán o "specifike" ispanskoj filosofii. In: Voprosi filosofii 1988, č. 6, s. 123-131.
[8] GUY, A.: Ortega y Gasset, ou la raison vitale et historique. Paris, Ed. Seghers 1969.
[9] FORBELSKÝ, J.: Španělská literatura 20. století. Praha, Karolínum 1999.
[10] ŠIŠMIŠOVÁ, P.: Generácia 1898 v kontexte krízy "fin de siècle" (filozofia dejín a koncept Španielska). In: Filozofia, roč. 53, 1998, č. 10, s. 682-690.
[11] ŠIŠMIŠOVÁ, P.: Filozofia quijotizmu ako východisko zo súčasnej európskej tragikomédie? In: Kríza filozofie a metafyziky. Acta facultatis philosophicae Universitatis Presoviensis. Prešov 1998, s. 254-265.
[12] MARÍAS, J.: Filosofía española actual. Madrid 1973.
[13] BUENO, G.: La filosofía en España en un tiempo de silencio. In: El Basilisco, 2ª Epoca, no20, 1996.
[14] ABELLÁN, J. L.: Historia del pensamiento español, de Séneca a nuestros días. Madrid 1996.

[15] BOLADO, G.: Filosofía tradicional y tradiciones filosóficas en España. In: El reto europeo: Identidades culturales en cambio del siglo, ed. J. L. Abellán. Madrid 1994.
[16] SAVATER, F.: Ética para Amador. Barcelona 1994.
[17] CAMPS, V.: La imaginación ética. Barcelona 1983.
[18] ŠIŠMIŠOVÁ, P.: Filozofia a hispánsky svet. In: Filozofia, roč. 50, 1995, č. 4, s. 218-221.
[19] ŠIŠMIŠOVÁ, P.: Filosofar en español. Pragensia Iberoamericana. Praha 1995.
[20] FOUSEK, M.: Miguel de Unamuno - svévole nebo subverze. In: Svět literatury 1999, č. 17, s. 111.

Mgr. Paulína Šišmišová, CSc.
Katedra klasickej a románskej filológie PU
ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov
SR